

פרשת יתרו

צִדְקַת תַּעֲשֶׂה לַמֵּתָה – יְתָרוֹ

וַיַּחַד יְתָרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל – מדוע לא וַיִּשְׁמַח יְתָרוֹ?

פרשת יתרו קרויה בשמו של חתן משה, הבא אליו אל המדבר ומביא עמו את ציפורה בתו, "גרושתו" של משה, ואת שני בניו של משה. הנושא העיקרי בפרשתנו הוא מעמד הר סיני. ויש מקום לשאול, מדוע פותחת פרשתנו בסיפור של "איחוד משפחות"? לאחר שיתרו שומע את סיפור ההצלה המופלא של עם ישראל ממצרים, קריעת ים סוף וטביעתם של המצרים, הוא חש תחושה "מיוחדת" בניסוחה במקרא, "וַיַּחַד יְתָרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם". ללשון הייחודית, "וַיַּחַד יְתָרוֹ", מביא רש"י שני פירושים, שכמו מנוגדים זה לזה. הפירוש הראשון כפשוטו, "וישמח יתרו", והשני, "נעשה בשרו חדודין חדודין, מיצר על אבוד מצרים". אם מדובר בצער, יש מקום לשאול על יתרו, שהיה אדם גדול, כיצד הצטער על אבדנם של המצרים, שהרי "וַיִּבְאֶד רְשָׁעִים רָנָה"? ואם בשמחה עסקינן, מה מקור המילה "וַיַּחַד" ומדוע לא נעשה שימוש בשורש חד-משמעי אחר, כמו "וַיִּשְׁמַח"? וחשוב מכולן, כיצד מתקיימים פירושים אלה זה לצד זה, שהרי לכאורה, אם האחד נכון, אזי השני אינו כזה?

כדי שנוכל להשיב על השאלות הנ"ל, נעלה לשורש המילה "וַיַּחַד" – ח.ד.ה. ומעניין שהמילה 'חֲדָה', נגזרת אף היא משורש זה. אנו מוצאים בתהילים "חֲדָהוּ בְשִׁמְחָה אֶת פְּנִיךָ". לפי הרש"ר הירש, בדומה לשורש ע.ד.ה, שעניינו ענידת תכשיטים (עדיים), גם השורש ח.ד.ה מתייחס ללבוש החיצוני של השמחה, על הפגנת שמחה חיצונית. ומעצם הצגת השמחה של יתרו כשמחה חיצונית דוקא, ניתן להבין ששמחתו הפנימית היתה חסרה. אך אם כאלה הם פני הדברים, כיצד מברכים אנו בשבע ברכות, "אֲשֶׁר בָּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה... וְחֲדָה..."? האם מדובר כאן חלילה, בשמחה שאין לה בסיס? מובא במדרש שהשמחה קרויה בעשרה "לשונות" (שמות): "גילה, שמחה, שישה, עליסה, עליצה, פיצחה, רינה, צהלה, חדווה, הרעה (ולפי דעה אחרת – דיצה)". המילה 'שִׁמְחָה' היא מחד, שם קיבוצי המכיל עשרה סוגים שונים של "הרגשה טובה", ומידך, כפי שניתן לגלות ברשימת השמות, הַשִּׁמְחָה היא גם מקרה פרטי של שִׁמְחָה.

חציה השני של הפרשה עוסק במעמד הר סיני (מתן תורה) שנמשל לטקס של קידושין, בו מקדש לו הקב"ה – החתן, את "כנסת-ישראל" – הכלה. אך גם בסיפור בואו של יתרו, הפותח את פרשתנו, יש נגיעה סמויה לקידושין. יתרו מביא עימו "אֶת צִפְרָה אִשְׁתּוֹ מִשֵּׁה אַחַר שְׁלוּחֵיךָ", את גרושתו של משה, ממנה נאלץ להיפרד בדרכו למצרים. ממילא, משה זוכה לקיים כאן מצוות "מחזיר גרושתו" ומקדש את ציפורה, לו לאשה. עובדה מוצנעת זו, יכולה אולי להסביר את הנהירה הגדולה אל הסעודה שעורך יתרו, חתן משה, ו"יבא אֲהָרֹן וְכָל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לָחֶם עִם חַתָּן מִשֵּׁה לִפְנֵי הָאֱלֹקִים". אם משה מקדש את ציפורה, אזי הופכת הסעודה להיות "סעודת מצוה", וה"זִבְחִים" הנזכרים בפסוק הם קורבנות שלמים, קרבנות שִׁמְחָה, שרוב בשרם נועד לאכילה ע"י המקריב וע"י מקורביו הנוטלים חלק בשמחה.

פעמים הרבה, אנו מזדמנים לחתונה או לסעודת "שבע ברכות", בהן אנו מצווים לשמח חתן וכלה. בברכה החותמת את "שבע ברכות" הקידושין והנישואין, אנו מצטרפים אל המברך בשירת הקטע "אֲשֶׁר בָּרָא שְׁשׁוֹן וְשִׁמְחָה, חֲתָן וְכָלָה, גִּילָה, רִנָּה, דִּיצָה וְחֲדָה...". ומזכירים שמות שונים של שִׁמְחָה. אם נחפש במילון, נגלה "לצערנו, שמדובר ב"מילים נרדפות" ותו לא. אך ברור לנו שבלשון הקודש, לכל מילה שונה, גם מהות ייחודית משלה ומשמעות שונה. בהזכרת השמות השונים, אין הכוונה להרבות במילים סתם, שכל ענינם חזרה על אותה המשמעות, השמחה. האם אנו מודעים למשמעותן של המילים היוצאות מפיו, ולאבחנות הדקות שבין סוג אחד של שמחה למשנהו? בכדי להרחיב בנושא, נתמקד הפעם בשמות השונים של השמחה, הנזכרים ב"שבע ברכות", על המשותף להן ועל השונה שבהן, ובכללם הַחֲדָה. נתייחס לכל אחד מהשמות באופן פרטי, ונשתדל גם להציג את הקשר המיוחד שלו לשמחת הנישואין.

נפתח בְּשִׁשׁוֹן, שלא לחינם הוקדם אפילו לשִׁמְחָה. עניינו של שִׁשׁוֹן הוא הפגנת סממנים חיצוניים של השִׁמְחָה, שהיא רגש פנימי. כמו שאנו מוצאים בנבואת הנחמה של ישעיהו, "לְשׁוֹם לְאַבְלֵי צִיּוֹן לְתֵת לָהֶם פֶּאֶר תַּחַת אֶפְרַיִם, שְׁמֹן שִׁשׁוֹן תַּחַת אֶבֶל". כלומר שבמקום סממני האבלות החיצוניים, יבואו סממנים של שמחה כמו התבשמות, התקשטות וכיו"ב. מאותו השורש - ש.ו.ש - אנו מוצאים גם בנבואה קשה של ישעיהו, "שִׁבְתּוּ מִשׁוֹשׁ תִּפְּסִים... שִׁבְתּוּ מִשׁוֹשׁ כְּנֹר". יוצא שהשִׁשׁוֹן נועד לבטא שמחה ואף להגביר אותה, באמצעים כמו ניגון, מחול, בגדי פאר וכיו"ב. לכאורה, השמחה היא הגורמת לגילויים של שִׁשׁוֹן, אך למעשה, בדרך כלל עושים שימוש בְּשִׁשׁוֹן כדי לעורר את השמחה ולהציתה בלבבות, לגרום לנוכחים להיפתח אל השמחה, שהיא בעצם המטרה העיקרית. הגוף דורש את שלו, והשִׁשׁוֹן הוא מעין "סטארטר", המניע את הנפש, ופותח צינורות רוחניים לשמחה, כפי שקרה כאשר התקשה ישעיהו להינבא, "וְהִיָּה כְּנָגְן תְּמַנְנֹן וְתִהְיֶה עָלָיו יַד ה', שִׁשׁוֹן הַנְּגִינָה פָּרַח אֶת הַחֲסִימֹת. הַשִּׁשׁוֹן הוּא הַיִּפְתַּח לְקִרְאָתוֹ, וְנִכְוֹת לְקַבֵּל, וְהַשִּׁשׁוֹן חָתָן עַל כָּלָה וְיִשֵּׁשׁ עָלֶיךָ אֱלֹקֶיךָ".

הַגִּילָה לעומת זאת, היא פרץ פתאומי של שמחה "חדשה", המופיע כאשר מתבשרים בבשורה משמחת או מוצאים פתרון לבעיה קשה שהציקה לנו וכיו"ב. ומה לכך ולשמחתם של חתן וכלה? אם נתייחס לאותיות המרכיבות את השם 'גִּילָה', נגלה בו את הגילוי (משורש ג.ל.ה). ומכיוון שלפי קבלה, נשמותיהם של החתן והכלה הם בעצם נשמה אחת שנתחלקה לשתי נשמות, יוצא שהחתן כמו איבד את כלתו, עד שזכה לשוב ולגלות את ה"צלע" האבודה, את "החצי השני" שלו,

ואין לך שמחה כשמחת הגילוי. אבל הרי הגילוי התיישן כבר, והקשר ביניהם חודש כבר לפני מספר חודשים לפחות? אומנם כן, אך אנו מברכים אותם בכך ששמחה זו של הגילוי, והחדשנות שבו, תמשיך ותשרור ביניהם לאורך כל שנות חייהם המשותפות. אנו מאחלים להם שיגלו מידי יום, זה בזו וזו בזה, צדדים חיוביים חדשים שלא הכירו קודם לכן, והיחסים ביניהם יהיו כשל "זוג יונים", שזה עתה יצא מהחופה.

ומהי הרנה? עניינה של הרנה הוא הוצאתה של השמחה החוצה, ע"י השמעת קול של שירה. כאשר השמחה עולה על גדותיה, והכלי קטן מלהכיל את גודש השמחה, מתחיל תהליך שעניינו לפרוץ את המחסומים המקובלים, של קבלה שקטה ומאופקת של השמחה. יש רצון פנימי גדול לחוש אותה לא רק בלב ובמוח, אלא להביאה לידי ביטוי במעשה, להוסיף כלים בעלי קיבולת שיוכלו להכיל אותה. הלשון היא הקולמוס של הלב, אך לא די בדיבור המוגבל, בקול נמוך. הרנה מופיעה במקרא בדרך כלל בצירוף המילה 'קול', או בצירוף הפועל פ.צ.ח, "כִּי בְשִׁמְחָה תִצְאוּ וּבְשִׁלּוֹם תִּגְבְּלוּן הַקְּרִים וְהַגְּבָעוֹת יִפְצְחוּ לְפָנֵיכֶם וְנָה וְכָל עַצֵּי הַשָּׁדָה יִמְחָאוּ כָף". השורש פ.צ.ח, שעניינו הבקעה ופיצוח, מרמז על יציאה ממסגרת מגבילה ומעיקה, אל המרחב, מצער ומיגון לשמחה. המעבר החד של הפריצה הרוחנית הפנימית משתקף גם בפריצת המסגרות המקובלות והמגבילות של הביטוי, בהבעת השמחה על כך. ההתרונות היא תהליך הזורם בגוף עד כדי הוצאתו בפה, בהגבהת קול, המעביר לאזני הסובבים את תחושת השמחה. אצל החתן והכלה יש מקום לרנה בשל פריצת המיצר של ה"יחיד", עם תחושת ה"לא טוב היות האדם לבדו", ויציאה אל מרחב החיבור, של ה"יחיד".

ומהי הדיצה? שורשה של מילה זו – ד.ו.צ – הוא יחידאי במקרא, ומופיע בספר איוב "וּלְפָנָיו תִּדְוֹץ דָּאֲבָה". הדיצה היא הבעה חדה של רגש השמחה, עד כדי קפיצה כלפי מעלה, הרגשה של הקלה והסרת מעצורים, המאפשרת עליו, בדומה לקפיץ ששחררנו. הדוגמא החיה לכך היא בסוגי דגים שונים וביונקים ימיים, כמו הדולפינים והלויתנים, הקופצים כלפי מעלה, מעל פני המים, כביטוי של שמחה. על דרך פנימיות וחסידות יש בהגבהת הרגליים עניין רוחני גדול, של מעין התנתקות מהארציות ורצון להתעלות בחיבור אל הרוחניות. אנו רואים מדרגה גבוהה זו של שמחה אצל דוד המלך המחזיר את ארון העדות אל המשכן כשהוא "מִפֶּזֶז וּמִכַּרְכַּר לְפָנָיו ה'". הדבר מוצא את ביטויו במיוחד בשמחת הכלולות, בריקודים שנוהגים לרקוד לפני החתן והכלה, ובמשקל שייחסו לכך חז"ל, בסוגיה "כיצד מרקדין לפני הכלה?".

וכעת הגענו אל השיא, אל השמחה. מבין כל סוגי השמחה שהזכרנו, השמחה היא גם מצוה מיוחדת מדאורייתא, החלה על החתן, "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה... נָקִי יִהְיֶה לְבָיְתוֹ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמְחָה אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח", ומצוה על כל הנוכחים לשמח חתן וכלה. על דרך חסידות, השמחה היא מצוה מדאורייתא, ועל האדם להיות בשמחה תמיד. מדוע קרויה השמחה בשם זה דווקא. לפי פנימיות, כל מופע של ש' שמאלית, מרמז על מהות מורכבת, שניתן לגלותה ע"י המרתה באות ס' או ב-ש' ימנית. אם נחלק את המילה שמחה לשתי הברות, נקבל ש-מ-ח. כמילתא דבדיחותא ניתן לומר, שבמקום השמחה, שים חה, חה, חה (הצחוק החיובי הבריא). האותיות חה כמו מרמזות על החיבור הקשור במהותו לשמחה, "חַתָּן פֶּלֶה" (אות ראשונה ח' ואת אחרונה ה'). אם נחשב את הערך המספרי של האותיות 'חה' (=13), נקבל בגימטריא 'אהבה', שבה אנו מברכים את החתן והכלה, שיזכו ותשרה ביניהם.

הצירוף 'חה' שוה בגימטריא גם 'אחד', מילה המאפיינת את תהליך הנישואין, עליו אומרת התורה "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד", הנשמה שהתפצלה שבה ומתאחדת. האותיות ח' ו-ה' מייצגות גם את השונה בין המילים 'תמיץ' ו'מצה', בהתאם ניתן לראות במילה שמחה, מעין ציווי, שים ח' ל-ה', הפוך תמיץ ל-מצה, סלק את העצבות המסוכנת והפוך אותה לשמחה המחיה. חז"ל קבעו כי 'שמחה פורצת גדר', כלומר שהשמחה היא אמצעי לסילוק של "קליפות" ולשחרור של חסימות בצינורות הרוחניים. רמז לכך ניתן למצוא בצורת האותיות חה. האות ח' פתוחה רק כלפי מטה, לעבר הארציות החומרית. האות ה' לעומתה, היא האות ה"רוחנית" ביותר (הגייטה מחייבת הוצאת יתר של אויר), ודומה לאות ח' שפרצו בה בדופנה השמאלית צוהר קטן, דרכו ניתן לקבל הארה ואוירה רוחנית. וכעת מובן יותר הציווי שים (הפוך ח' ל-ה').

זוה המקום לשוב אל הדיצה. כדרכו של הרבי מליובאוויטש ננסה לקשור ולחבר את הקצוות המנוגדים לכאורה, של שמחה מחד, וכאב חד של צער מאידך. ואכן ניתן לראות בהדיצה מזיגה של שמחה המהולה בצער. כוחה המיוחד של הדיצה, בא לידי ביטוי ביכולת לשמוח למרות קיומו של הגורם מצער. בין כל שמות השמחה הנזכרים בברכה השביעית, הדיצה היא האחרונה. כיצד ניתן לקשר את שמחת הכלולות עם צער? צער פשוט נולד מהפרישה מהסביבה הקודמת, "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ", שלא לדבר על ההורים המזילים דמעה. אך אם נמשיך במילות הברכה, נגלה מקור אחר של צער שיש לתת לו מקום, הבקשה שקולות של שמחה יישמעו מהרה "בערי יהודה ובחוצות ירושלים". דווקא ברגע בו עומדים לבנות בית חדש בישראל, מביעים מחויבות לבניין בית המקדש החרב, "אם אשכחך ירושלים תשכח מימיני". ולמרות הכאב החד, אנו עוברים לשמחת הבניין של בית חדש, מוסיפים עוד נדבך בבניין הרוחני של כנסת ישראל.

דבר חסידות

האהבה הגדולה ביותר, בלשון בני אדם, היא אהבתו של אב לבנו. ואולם אהבה זו היא "כלא חשיב" (נחשבת כלא כלום) לגבי (לעומת) האהבה שהוגה הרבי לחסידיו.

(מעובד מתוך ליקוטי דיבורים – אדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

||| / |||

אם ברצונך לקבל את הגיליון במייל או כמסרון, פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 052-569-96911.